

ZO SLOVENSKÉHO FILOZOFICKÉHO MYSLENIA 18. STOROČIA

O VRODENÝCH IDEÁCH¹

ANDREJ JASLINSKÝ

§ 5

Čo treba chápať pod vrozenými ideami a či ich naša myseľ obsahuje?

Na prvú otázku odpovedám: 1. Pokiaľ ide o jestvovanie vrozených ideí, týmto termínom nemožno chápať iba samú schopnosť mysle, ktorá idey tvorí, alebo prijíma. Dôkaz: Nikto nepochybuje, že v našej myšli je uložená schopnosť tvoriť alebo prijímať idey. Naša myseľ obsahuje idey vecí, a preto má aj schopnosť ich sama tvoriť alebo prinajmenšom prijímať. Ako by ich však mohla mať, ak by sa jedno i druhé popieralo. Teda aj keď veľmi mnohí popierajú skutočnosť, že máme vrozené idey, pokiaľ ide o ich existenciu, týmto termínom nemožno chápať iba schopnosť mysle vytvárať alebo prijímať idey. 2. Ak vrozená idea boha, druhoj entity, pravdy, krásy, jednoty a iných týmto spôsobom odvodených, ktoré zástancovia vrozených ideí označujú týmto termínom, by boli iba schopnosťou mysle, ktorou ona tieto idey sama v sebe tvorí, alebo prijíma, takým istým právom by sme mohli povedať, že máme vrozené idey kameňa, stromu, ryby... atď., akým vravíme, že sú nám vrozené idey boha, druhoj entity atď. Lebo naša myseľ má nie menšiu schopnosť prijímať a tvoriť ideu kameňa, stromu ryby... atď., ako by mala schopnosť tvoriť alebo prijímať ideu boha, druhoj entity, čo je zrejme. Túto postupnosť vyvodzovania zástancovia vrozených ideí však popierajú, teda 3. Tí, ktorí pripúšťajú, že máme vrozené idey, obhajujú ich jestvovanie tým, že sú také, že ich nemôžeme získať pomocou zmyslov, keďže ich predmety nepôsobia na naše zmysly. Tento ich dôvod by však nebol nič platný, keby pod vrozenými ideami chápali iba samu schopnosť tvoriť alebo prijímať idey. Lebo ešte stále by im ostávalo povedať, akým spôsobom idey týchto predmetov v nás jestvujú.

483. Na túto otázku odpovedám po druhé: Pokiaľ ide o jestvovanie vrozených ideí, pod vrozenou ideou treba chápať tzv. ideu *formálnu*, čiže formu alebo obraz predmetu, zobrazujúci tento predmet, vštepenú od prvého okamžiku života do mysle človeka bohom a v človeku nepretržite jestvujúcu. *Dôkaz 1.* Treba mať na mysli *formálnu* ideu, ale treba mať na mysli aj to, že táto formálna idea je vštepená do mysle *od prvého okamžiku* života. Teda *dôkaz prvej vety sylogizmu*. Podľa povedaného nemožno uznávať iba samu schopnosť tvoriť, alebo prijímať *formálnu* ideu, ale aj čokoľvek odlišné od formálnej idey. Lebo ak by sa uznávalo čokoľvek tohto druhu, zanedbajúc

¹ Text je prekladom časti kapitoly *De sede et facultatibus mentis humanae* z *Metafyziky*, ktorú pre potreby žiakov zostavil Andrej Jaslinský, doktor filozofie a verejný riadny profesor trnavskej univerzity. Táto učebnica vyšla v Trnave vo viacerých vydaniach. Náš preklad je podľa prvého vydania z r. 1755. V jednom zväzku vyšla súčasne *Logika*, ktorá vznikla r. 1754, a *Metafyzika* z r. 1755.

Okrem toho bol tento text zaradený do *Antológie z českej a slovenskej filozofie*, ktorá sa pripravuje v Moskve.

toto (lebo ani neprávom to nemožno zanedbať), naskytla by sa otázka, či formálna idea boha ... atď. je nám vrozená, či ju získavame zo zmyslov alebo odinakaľ, a tak otázka o pôvode ideí tohto druhu by zostala nerozhodnutá, teda:

Dokazuje sa aj druhá veta sylogizmu. Formálnu ideu, ktorá sa nenachádza v mysli nepretržite od prvého okamžiku života, ale raz je prítomná, raz neprítomná, možno nazývať vrozenou, iba ak tento termín použijeme nesprávne, čo je zrejme. Nezdá sa ani, že sa (formálna idea) odlišuje z hľadiska svojho pôvodu od získanej alebo od vytvorenej idey, lebo aj tieto idey sú raz prítomné, raz neprítomné, kým vrozené idey treba od nich čo do pôvodu odlišovať. Teda:

484. Nemožno ani tvrdiť, že vrozené idey sa svojím pôvodom dostatočne odlišujú od získaných alebo vytvorených tým, že ich v ľudskej mysli vytvára sám boh. Lebo podľa výroku okazionalistov, medzi ktorými sú zástancovia vrozených ideí, aj idey získané aj vytvorené sú dielom samého boha. Získané aj vytvorené idey vznikajú v mysli — podľa ich mienky — určitými božími vnuknutiami do sensoria, a to podľa zákona daného od boha. A tak aj tie, ktoré nazývajú vrozenými, ibaže nie sú vždy prítomné v mysli a nejavia sa v nej nepretržite, vznikajú iba určitými počinmi boha v sensoriu. Veď čím iným by sa určovalo, že v určitom čase sa idey skôr vytvárajú ako nevytvárajú podľa zákona určeného bohom? Teda vrozené idey sa pôvodom neodlišujú od získaných, ak sa o nich netvrdí, že sa v mysli nachádzajú nepretržite.

485. *Teraz odpovedám na druhú otázku:* Naše mysle neobsahujú nijaké vrozené idey. *Dôkaz* úprimne hovoriaci nemôže tvrdiť, že od prvého okamžiku života má nepretržite ideu reprezentujúcu boha, druhovú entitu, pravdu, dobrotu ... atď. Ale predsa keby naše mysle mali vrozenú ideu boha ... atď., každý by musel mať možnosť to vyjadriť. Ak by sme totiž mali vrozené idey, z najbližšej odpovede vyplýva, že by boli nejakými obrazmi predstavujúcimi nám predmety takým spôsobom, ako svoje predmety predstavujú získané idey, a týmto spôsobom by si ich každý musel byť vedomý. Treba teda povedať, že naše mysle nemajú nijaké vrozené idey.

Namietneš, že vrozená idea nie je skutočná súvislá predstava svojho objektu, ale akési *prírodné svetlo*, ktorým boh vo všeobecnosti osvecuje ľudské mysle a ktoré, kedykoľvek sa duša k nemu zameria, vždy jej sprítomní predstavu objektu. Ale v skutočnosti je to naopak, lebo 1. Čím je ono prírodné svetlo, ak sa odlišuje od schopnosti vnímať a predstavovať objekty, a nie je to sama súvislá predstava objektov pokračujúca od prvého okamžiku života, ktorú jedine možno označiť termínom vrozená idea? Či je to nejaká absolútna kvalita?

Toto by však karteziánski odporcovia kvalít vôbec nemali tvrdiť, predovšetkým ak bez kvalít tohto druhu možno povedať, ako si možno predstaviť boha, druhovú entitu a iné tohto druhu. Či to bude stav mysle, ktorou si predstavuje objekt? Ale ak by to bolo tak, myseľ by si nepretržite od prvého okamžiku života musela predstavovať objekty, ktorých idey — ako tvrdia — máme vrozené, a musela by si byť vedomá týchto predstáv.

2. Nech by toto ich svetlo napokon bolo čímkolvek, na jeho záchranu by bolo treba uviesť, akým spôsobom poznávame tie objekty, ktoré podľa tvrdenia karteziánov nijako nemožno vnímať zmyslami. Jednako by však bolo nesprávne, keby karteziáni tvrdili, že toto svetlo bolo našim mysliam dané od prvého okamžiku života. Stačilo by povedať, že boh nám toto svetlo udelil, keď sme začali používať rozum, alebo keď sa tak bohu zapáčilo. Na základe čoho totiž možno dokázať, že bolo udelené od prvého okamžiku života, či a priori alebo a posteriori?

486. *Tvrdím.* Dejiny parížskej akadémie z roku 1703 uvádzajú, že v Carney vo Francúzsku bol istý mladík od narodenia až do svojho 24. či 25. roku hluchý

a nemý a až v tomto veku začal na počudovanie všetkých hovoriť. Tento mladík štyri-päť mesiacov predtým, ako začal hovoriť, užasnúť počul prvý raz zvuk zvona. Vtedy mu z ľavého ucha vytekla akási tekutina a vzápätí začal počuť dokonale na obidve uši. Počas týchto mesiacov sa mlčiac zaoberal výslovnosťou a významom počutých slov. Keď zistil, že sa už dostatočne naučil hovoriť, prerušil svoje dlhotrvajúce mlčanie. Hneď na mieste sa ho spytovali niektorí teológovia okrem iného na to, akú ideu boha mal v onom stave hluchoty. Odpovedal, že nijakú, hoci vychovaný katolickými rodičmi, bol navyknutý robiť znak kríža na čele, spolu s ostatnými spínať ruky k nebu, zúčastňoval sa svätej obete, a keď kňaz vystavil posvätnú hostiu na uctievanie, biť sa v prsia. Ale všetko toto robil navonok, ako sám tvrdil, iba podľa príkladu iných. Ale toto by sa tomuto mláďencovi nebolo takto prihodilo, keby idea boha, ktorú zástancovia vrozených ideí spolu s inými ideami považujú za vrozenú každému, nám bola skutočne vrozená. Nemáme teda vrozenú ani ideu boha, ani iné idey, ale všetky sprostredkovane alebo bezprostredne závisia od našich zmyslov, ako to epikurejci a peripatetici spolu s mnohými mladšími filozofmi správne tvrdia.

487. *Námietka.* Platón a iní dávni filozofi, ako aj skoro všetci cirkevní otcovia uznávali, že idea boha je nám vrozená. Lebo ak aj o ostatných pomlčím, Jamblycus hovorí: „Pred akýmkoľvek používaním rozumu je v nás prirodzene vrozený pojem bohov.“² Tullius: „Treba uznávať, že bohovia jestvujú, lebo máme o nich vložené, alebo skôr vrozené poznatky.“³ Klement Alexandrínsky: „Jednoducho všetkým ľuďom, najmä však tým, ktorí sa zaoberajú vedou a literatúrou, je vnuknutý akýsi boží vplyv, v dôsledku čoho neradi priznávajú, že je jeden boh nezničiteľný a nezrozený.“⁴ Origenes: „Treba povedať, že ľuďom je vrozená predstava boha.“⁵ A konečne sv. Augustín vraví: „V tom je sila pravého božstva, že rozumovej bytosti, ktorá už používa rozum, nemôže byť úplne a načisto zatajené.“⁶ Teda s prihliadnutím na autority treba povedať, že máme vrozenú ideu boha i viaceré idey.

Odpoveď. Rozlišujem *predchádzajúcu vetu*: títo pripúšťajú, že máme ideu boha vrozenú, ak ju totiž chápeme ako schopnosť mysle ľahko poznať boha. *Pripúšťam predchádzajúcu vetu*, ak ju chápeme v tom zmysle, v akom ju treba chápať, keď sa obhajujú vrozené idey, *popieram predchádzajúcu vetu a pripúšťam*. Dôvodom pre takýto výklad cirkevných otcov a filozofov je — čo však by bolo neuveriteľné im pripisovať, že by dokazovali jestvovanie takých ideí v nás, ktorých prítomnosť nemohli dokázať. 2. Lebo nebolo ani treba, ani nemohli v uvedených výrokocho chápať viac, ako hovoríme, vzhľadom na cieľ, pre ktorý ich vyslovili. Vyslovili ich totiž s tým cieľom, aby presvedčili, že boh je daný všetkým. Ale nijakí karteziáni nedokázali, že je daný skrze vrozené idey. Každý by s nami mohol popierať, že tieto idey sú dané, hoci nikto by nemohol popierať, že máme schopnosť ľahko chápať boha, o ktorom stvorenia výrečne hovoria a presvedčivo dokazujú, že jestvuje. Z tohto je zjavné, ako treba chápať uvedené texty.

488. *Námietka 2.* Všetkým ľuďom je vrozená pravda, že boha treba uctievať, a všetky národy ju uznávajú; jestvuje teda idea boha, bez ktorej túto pravdu nemožno spoznať. Tvrdenie sa vzťahuje na prozreteľnosť boha, ktorý nám všetkým vložil ideu seba, lebo táto idea je nám potrebná k spáse; teda treba povedať, že ju vložil. Lebo ak boh dal deťom inštinkt sania, a teda aj ideu prsníka, pretože sanie je potrebné

² De myster. Aegyptior. C. 1.

³ Lib. 1. De Natura Deor. C. 16.

⁴ Admonit. ad Gentes.

⁵ Lib. 1. contra Celsum.

⁶ Tract. 106 in Joan. n. 4.

pre časný život, aj ľuďom používajúcim rozum vstúpil únik pred nástrahami v živote, ako útek pred hadom, priepasťou, aby si svoj krátky život zachránili, tým väčší treba zdôrazniť, že do mysle každého vtláčil ideu seba, aby človek mohol dosiahnuť večný život.

Odpoveď: Popieram predchádzajúcu vetu chápanú v zmysle karteziánov, lebo nič nerobí ani pridaná kauzálna časť. Túto pravdu totiž uznávajú všetky národy nie preto, že ju boh každému vtláčil od prvého okamihu života do mysle spolu s ideou seba, ale preto, že je prístupná každému poznaniu a že každý podporovaný predchádzajúcou minulosťou boha ju veľmi ľahko spozná. *Na potvrdenie popieram predchádzajúcu vetu* v zmysle karteziánov. Ak nám totiž bola vložená pred používaním rozumu, pred použitím rozumu s istotou o nej nemôžeme tvrdiť, že nám bola potrebná k spásu. Ale nepatrí ani k prozreteľnosti boha, aby nám túto ideu ešte vstúpil po dosiahnutí používania rozumu. My ju totiž jeho pomocou môžeme ľahko sami získať. K tomu, čo sa uvádza o inštinkte sania vrozenom dieťaťu, ako aj o úniku pred nástrahami života, vravím: toto sa deje bez inštinktov — ak sa tu nimi rozumie niečo iné ako to, čo povieme nižšie o zvieratách — ako aj bez ideí, ktoré máme vrozené od prvého okamžiku života. Keď totiž novorodenec otvára ústa a saje, ak dostane prsník, je to preto, že jeho hrdlo a vnútornosti vysychajú teplom, a pretože sú postihnuté týmto suchom, dieťa otvára ústa, kričí a hľadá úľavu. Keďže mu táto úľava prichádza z materského prsníka, saje ho, hoci ideu sania a prsníka nemalo skôr, ako salo. Podobne aj človek, ktorý používa rozum, preto uteká pred nástrahami, lebo buď z vlastnej skúsenosti poznal, že sú škodlivé, alebo sa domnieva, že sú škodlivé, podľa iného, čo skúsil ako škodlivé. Ani neurobí nič, pred čím ako pred dajakým zlom, ako pred priepasťou, hadom práve spozorovaným by sa jeho duch zdesil. Lebo pred zlom ako takým nevyhnutne utekáme (N. 190) a rozum nás bez pozorovateľného myšlienkového postupu upozorňuje, že zlo je zlé a škodlivé.

489. *Námietka 3.* Keby sme nemali vrozené idey, mali by sme iba idey zmyslovo vnímateľných vecí, nakoľko sú vnímateľné. Ale toto je zjavne mylné. Poznávame totiž boha, anjelov, cnosť, krásu, pravdu, entitu, podstatu vo všeobecnosti a máme aj mnohé iné abstraktné idey, ktorých predmety také, aké si predstavujeme, totiž abstraktné, nie sú zmyslovo vnímateľné. Teda dôkaz prvej vety. Keby sme nemali vrozené idey, mali by sme iba také, ktoré môžeme vnímať pomocou zmyslov. Lenže pomocou zmyslov môžeme chápať iba idey zmyslovovne vnímateľných predmetov, nakoľko sú vnímateľné. Zmyslami totiž vnímame objekty natoľko, nakoľko tieto objekty vytvárajú v zmysloch vnem, teda

490. *Odpoveď. Popieram predchádzajúcu vetu, na dôkaz rozlišujem prvú vetu.* Jestvovali by len tie, ktoré môžeme vnímať pomocou zmyslov bezprostredne, alebo sprostredkovane. *Pripúšťam prvú vetu*, iba tie, ktoré môžeme vnímať pomocou zmyslov iba bezprostredne. *Popieram prvú vetu a tak rozlišujem druhú vetu a pripúšťam.* Tvrdím teda, že pomocou zmyslov bezprostredne získavame idey samotných vnímateľných objektov, pokiaľ sú zmyslovo vnímateľné. Iba tieto objekty, pokiaľ takými sú, sú schopné v našich vonkajších zmyslových orgánoch tvoriť vnemy a vyvolávať v senzoriu predstavy, lebo podľa zákona jednoty myseľ spája s ideami týchto predmetov vnem urobený na zmysly.

2. Tvrdím, že idey ostatných predmetov, ktoré sú buď celkom nevnímateľné, ako napr. duch, alebo síce vnímateľné, ale nie tým spôsobom, akým sú predstavované (nakoľko sú abstraktné), získavame pomocou zmyslov sprostredkovane. Lebo ideu entity chápanú druhove, ako aj iné abstraktné idey si naša myseľ vytvára z jednotlivých ideí nadobudnutých zmyslami — aby som tak povedal — spresňovaním. Takže

vidiac, ako sa jednotliviny zhodujú v hociktorom atribúte, vytvára si ideu tohto samého atribútu, a to buď *konkrétne*, ako napr. *múdry, pravý*, alebo *abstraktnú*, ako je napr. *múdrost, pravda*. N. 27. Log.

Keby niekto neprijal z učenia iných ideu boha, získa ju práve tak zmyslami sprostredkované, lebo nimi chápe veci zmyslovo vnímateľné a z nich poznania uvažovaním dokáže, že musí jestvovať akási entita, ktorá bola pôvodcom vnímateľných objektov, ktoré percipuje. A keďže ďalším uvažovaním spozná, že táto entita musí jestvovať ako taká, z toho vyvodzuje, že je najdokonalejšia a všetky ostatné dostávajú svoju dokonalosť od nej. Ďalším uvažovaním spoznáva jej atribúty, zhrnúc dokonalosti zahrnuté vo stvorených veciach a oddeľujúc ich od nedokonalostí. Tvrdí, že boh je najmúdrejší, vševediaci, všemohúci... atď. Pomocou uvažovania z účinkov percipovaných zmyslami získavame aj idey iných duchov, aj ich učenie. Ale aj myseľ, pokiaľ je spojená s telom, spoznáva iba pomocou svojich počínov závislých od telesných orgánov. Preto vo všeobecnosti môžeme povedať, že každá naša idea závisí nejakým spôsobom od zmyslov.

491. Nie bezvýznamný je dôkaz, že všetky naše idey závisia od zmyslov. Ak správne obrátíme pozornosť na to, čo sa v nás deje pri uvažovaní, spoznáme, ako je v Log. N. 21 uvedené, že aj vtedy keď rozmýšľame o akýchkoľvek abstraktných alebo duchovných veciach, blúdia v našej myslí akési telesné obrazy. Tento argument nesmieme zanedbať, lebo keby naša myseľ pri poznávaní objektov nezávisela od zmyslov, nebolo by dôvodu, prečo by si človek od narodenia slepý nemohol predstaviť farbu; nikdy sme však nečítali, že by sa to niekomu bolo stalo.

492. *Dodatok*. Dané sú nám princípy známe ako svetlo prírody, ale tieto princípy sú nám vrodené, preto aj idey, bez ktorých by sme tieto princípy nemali, sú nám vrodené, teda

Odpoveď. *Pripúšťam prvú vetu, popieram druhú vetu*. Tieto princípy totiž získavame indukciou z jednotlivín. Od poznanej pravdy jednotlivých téz totiž postupujeme k všeobecnej pravde, ktorú považujeme za nepochybnú. A skutočne. Ak by sme mali tieto princípy vrodené, nebolo by dôvodu, prečo by „nesvietili“ aj malým deťom, alebo aspoň chlapcom tak, ako „svietia“ učeními filozofom.

§ 6.

Či ľudská myseľ stále uvažuje?

493. *Odpoveď*. Nie je to isté, lebo ani dokazujúcu, ani popierajúcu tézu ich zástancovia nedokazujú, ako to vysvitá z argumentov jednej aj druhej strany. Dokazujúca strana totiž tvrdí, že myseľ uvažuje stále, predovšetkým na základe toho, že je podstatou mysle, že sama je rozmýšľajúcou substanciou, podobne ako podstatou telesa je, že je substanciou rozpriestranou. Popierajúca strana však bráni svoje tvrdenie na základe toho, že po hlbokom spánku si obvykle nespomínáme na nijaké myslenie. Ale ani jedno z týchto tvrdení nie je také silné, že by sa mohlo bezpečne prijať to, čo dokazuje.

494. Dokazujúcej stránke možno popierať, že by podstatou mysle bolo, že oná substancia je skutočne rozmýšľajúca, a tiež možno tvrdiť, že jej podstata spočíva iba v možnosti uvažovania. Odkiaľ však pochádza to prvé? Nie a posteriori. Popierajúca stránka totiž povie, že nám nie je známe, či niečo v hlbokom spánku myslíme, keďže po prebudení zo spánku si nespomíname, že sme mali nejakú myšlienku. Ale nie ani a priori. Lebo hoci sa podstatou duchovnej substancie zdá byť schopnosť uvažovať,

jednako nejde o súvislé nepretržité uvažovanie. Lebo hoci sa zdá, že podstatou človeka je schopnosť *pociťovať* a *uvažovať*, predsa jeho podstatou nie je stále pociťovanie a nepretržité uvažovanie. Čo sa zdanlivo vzťahuje na božiu všemohúcnosť, keď sa to samému páči, môže akémukolvek konajúcemu zabrániť. Ale keby podstatou mysle bolo stále uvažovanie, nemohlo by sa stať, že by bolo možné zabrániť mysli akékoľvek rozmýšľanie. Z čoho však môžeme povedať, že poznáme podstatu mysle, aby sme toto mohli tvrdiť?

495. Rovnako neplatí príklad o telese, ktorým dokazujú, že tak ako podstatou telesa je rozpriestranenosť, tak podstatou mysle ako duchovnej substancie je byť substanciou rozmýšľajúcou. Lebo odporujúca strana hovorí, že podstatu telesa netvorí rozpriestranenosť, ale prirodzená nepreniknuteľnosť. A tak ako teleso môže boh zbaviť určitej skutočnej rozpriestranenosti, tak aj myseľ nielen skrze všemohúcnosť boha, ale aj prirodzene, môže byť bez uvažovania. Toto posledné tvrdenie je zdôvodnené tým, že idey a rovnako aj všetky myšlienky závisia bezprostredne alebo sprostredkovane od zmyslov. A tvrdili sme, že myšlienky vznikajú tak, že predstavy vzbudené v mozgu spôsobujú myseľ na vytváranie idey. Alebo ak ide o idey nehmotných alebo abstraktných vecí, tieto idey vytvára myseľ uvažovaním alebo abstrakciou z iných ideí závisiacich od zmyslov. Niet v tom nič rozporného, v hlbokom spánku takto oživení vznikajú duchovia ako nehybné predstavy mozgu a po dlhom čase miznú. Ak by sa toto stávalo, nejestvovala by v nás ani idea materiálneho ani duchovného objektu. Ak by predstava spôsobujúca myseľ na vytváranie idey v stave jej ponorenia do spánku bola vzbudená podľa zákona božieho, a ak by v takom prípade nejestvovala v nás nijaká idea, nebolo by v nás ani nijaké myslenie. Lebo všetko by nevyhnutne záviselo od inej idey.

496. Namietneš, že v takom prípade myseľ poznáva aspoň samu seba. Ani to nemôžno dokázať. Dokiaľ je totiž myseľ spojená s telom, spoznáva samu seba uvedením si svojich myšlienok, činov, lebo jej je zjavné, že existuje tým, že spoznáva, súdi, uvažuje, chce. V danom prípade skutočne nemôže spoznávať nič odlišné od seba, nebude usudzovať o nijakej veci odlišnej od seba... atď., teda ani seba samu nebude poznávať. To ďalej ukazuje, že pokiaľ je myseľ spojená s telom, aj v poznaní seba závisí od tela.

2. Ďalej tvrdíš: Keby myseľ v hlbokom spánku vôbec nepremýšľala, ani by nežila, lebo život mysle spočíva v jej činnostiach. Vtedy by sa síce nič nedialo, ale je absurdné povedať, že myseľ v hlbokom spánku tela nežije, teda —

Odpoveď: Onen argument niečo dokazuje a popierajúca strana by mohla odpovedať, že k životu mysle nenáleží ustavičná činnosť, ale že preň stačí, že je primeraným aktívnym princípom, schopným usmerňovať podľa nevyhnutných návykov získaných z časti objektu potreby tela, ktorými sú predstavy, pokiaľ myseľ v tele žije. 2. Možno odpovedať, že dokazujúca strana si nárokuje na prílišnú znalosť podstaty mysle, keď hovorí, že myseľ nič nevytvorí, ak o ničom neuvažovala. Odkiaľ vôbec vieme, že myseľ nemôže v tele vôbec fungovať, okrem toho že uvažuje. Či nemožno s pravdepodobnosťou povedať, že myslí prislúcha aj tá nevyhnutná činnosť, o ktorej hovorí P. Tournemine N. 450.

497. Argument popierajúcej strany, že myseľ vždy myslí, dosiaľ menej dokazuje než argument strany dokazujúcej. Veď z toho, že sa nepamätáme na myšlienky, ktoré sme mali v hlbokom spánku, vyplýva len to, že sme v ňom nemali nijaké myšlienky, alebo ak sme aj nejaké mali, tak sa stopy po nich nev tlačili do mozgových vlákien tak, žeby sme sa pomocou ich evokovania mohli rozpamätáť na myšlienky, pretože sa v okamžiku zničili. Lebo ak by sa tak stalo, nebudeme sa pamätáť na nijakú myšlienku, hoci by sme ich mali množstvo. Ale v skutočnosti ťažko veriť, že sa toto

môže stať: ak mozog v hlbokom spánku väčšmi oplýva tekutinami a pritom je menej schopný zachovať stopy myšlienok, tak v nás môžu vznikať myšlienky menej intenzívne, ktoré zanechávajú iba slabé stopy po sebe. Napokon ak by tento argument dokazoval tvrdenie, bolo by treba povedať, že v kolíske sme nič nemysleli. Kto sa totiž rozepamätá na myšlienku, ktorú mal v kolíske? Nikto nepovie, že v kolíske sme o ničom nemysleli, ale že sú iba zničené stopy myšlienok. Preto treba uznať, že argument druhej strany je slabý. Z toho je však zjavné, že tvrdiaci výrok je pravdepodobnejší ako popierajúci.

(Z latinčiny preložila Marianna Oravcová)